

શ્રી વીરક્ષેત્રે પડેલી હડતાલની
હકીકત.

શોખીલા સજ્જનોને માટે

વડોદરાવાસીઅલક્ષત્રી લલ્લુભાઈ ઈશ્વારામ

એએએબનાવી છપાવી પ્રસીદ્ધ કરી.

અમદાવાદ- “ હિંદુસ્તાન ” પ્રિંટીંગ પ્રેસ

માં પ્રેમચંદ કસ્તુરચંદે છાપી.

સંવત ૧૯૪૫

સને ૧૮૮૯

કિંમત ૦-૧-૬

(૧)

સુચના.

સ્ટાંપ કાયદાથી બનેલો કેસ, સ્ટાંપ નિબંધ સંવત ૧૯૪૨ માં શ્રીમંત સરકાર હજુરમાં મંજુર થયા પછી જો ધ વિચારીને અમલ કરવો, એ અધિકારી મંડળના હસ્તકમાં હતું. પણ મુખ્ય ફેરફાર કરવાનું શ્રીમંત મહારાજની સ્તામાં છે. આ કાયદાનો અમલ રૈયત ઉપર બેસાડતાં, તમામ વેપારી તથા રૈયત તરફથી સંવત ૧૯૪૩ ની શાલમા એક અથવા વધુ ચરજી કરવામાં આવી હશે ? તે ચરજીનો લાભ ન મળવાથી, અને અમલની તારીખ નજીક આવવાથી સંવત ૧૯૪૫ ના અશ્વાડ વદ ૧૦ ઈસ્તિસન ૧૮૮૯ માહે આગષ્ટ તારીખ ૨૨ ને શોમવારથી માઝનોના આગેવાનોથી યા રૈયતના આદર્યા થકી હસે તે કેમ, તેનો જુગ દીસ જાણે ! પણ વડોદરામાં રૈયત વેપાર બંધ કરી દુકાનો અડકાવી તેર દીવસ સુધી બેઠા. અને તે તેર દીવસમાં શું શું બિના બની; તે આ બુકમાં બુદ્ધી પ્રમાણે પદ્યમાં પ્રકાસ કરી છે. તેથી આપ સદ્ગ્રહસ્થો આ બુકનો અનુભવ અવસ્ય લેસો ? એ મારી વિનંતિ પુર્વક બલામણુ છે.

લલ્લુભાઈ કેહે છે. લ્યો રામ રામ ! હે પ્રિયે મિત્રો ! હવે હું રજા લેવું છું; પણ મારા યોગ કાંઈ કાર્યે હોયતો, જરા તસ્તિ લે (વચે સર્વ બોલી ઉઠે છે.)

મિત્રો—ઉભા રો હા ખાવ હા ! તમારો મુકામ ક્યાં આગળ છે ?

લલ્લુભાઈ—અરે શિવ શિવા તમેતો સર્વ ભલા માણસ દીશેછો, હું મારા મકાન વિસેતું કેહેતો હતો, પણ તમે સહુ એકદમ વચે બોલી ઉઠ્યા, તે સું કહું માર કપાળ !

મિત્રો—ભાઈ શાહેબ ! એમ ક્રોધ શા વાસ્તે કરો છો ? જરા જીવ નાભિયે રાખીને ફરમાવો.

લલ્લુભાઈ—અરે મિત્રો ! જીવતો મારો નાભિયેજ છે; પણ તમે વચે વાત કરતાં બોલોછો તેથી મારે ક્રોધ કરવો પડ્યો. સમજ્યા કેની ?

મનહુરછંદ—ભૂતખંડ શુભ સ્થળ વસેછે અઢારે વર્ણ,

એવા વિરક્ષેત્રે માહે, મારેતો મુકામ છે;
ચાંપાનેરી દરવાજે થકી છીપવાડે જતાં,
ઉત્તમ વકીલ પાંસ, જો જો મમ ધાંમ છે.
અલક્ષત્રીની શાંતિમા આપ્યો જન્મ ઇસમુને,
સુત ઈચ્છારામ તણો (લલ્લુભાઈ) નામ છે;
હાલતો ઉઘોમ કરે પાંધડીઓરે ખાંધવાનો,
વળી કબ્ય કરવાની થોડી પોચે હાંમ છે. ૧

લલ્લુભાઈ—લ્યો હમારા મકાનની બિના શાંભળી? અને હવે હું રજા લવું છું તમે આ બુક વિચારજો.

મિત્રો—હાજી ! શાંભળી ! અને જીવ એમ હમારી જી ભથી કેમ કેહેવાય ? (લલ્લુભાઈ જાય છે).

૧ વડોદર શહેર. ૨ અમદાવાદી તથા એક નવી નોકની શા ઢોદરીયા પાંધડીઓ.

(૩)

વિનંતિ વીધે દોહરો

કુંડળા હું વીનધું, દે બુદ્ધી ગુણુ શાર,
અલંકાર કર મોદીક, પ્રૌઢ ગતી એ નાર. ૧

શારદેમા સિર નામુધું, વસ રસના શ્રીરે આપ,
કુવારી રતિ વેસ છો, હંસ ૩ કુમત હું કાપ. ૨

મોક્ષા ગુરુ સેતું સદા, જગ શાગર તન નાવ,
ઉતારો તે પારને, ચૂકાવિ ચમ દાવ. ૪ ૩

મગન ગુરુ પદ વદિયે, કાવ્ય તાણું શાહીક. ૫
કાંમ રૂપ ગતક શ્રી પતી, ૭ વિદ્યા બુદ્ધ દાર્ઠક. ૮ ૪

ગરબી ૧ લી.

ગાવગાવરે નરને નાર ગરબો સિંધવાઇતો—એ રાગ.

મળીયા ટોળે માંઝન જન, દુકાંતો બંધ રાખી,
ધરી ટીકીટોનો ત્રાસ, દુકાંતો બંધ રાખી.—ટંક.

શ્રીમંત મહારાજે સ્થાપે નિબંધને કીધો જ્યારે પશારરે,
માંઝન રૈયત સર્વ મળીને, દીધાં દુકાંતોના દાર; દુકાં. ૧

રૈયત માંઝન બેળાં થૈને, કીધો વિચાર મનરે,
દીવાંન શાહેબની કોરટે આવ્યા, સુખે કેહેતા ધન ધન; દુકાં ૨

સર્વ માંઝન એકે કાળે, પ્રેમે કયો નમસ્કોર રે,

પણુ જોયતો કાંઈ લાભ મળ્યો નહીં, પાછા વળ્યા તે વાર; દુ. ૩

પછી માજીશાહેબના બંગલે આવી, ઉભા કરિ જ્યારરે,
રૈયત ઉપર મેહેર કરી, કયો પાંણી વિગે સતકાર; દુ. ૪

૧સારદા. રેલક્ષ્મી, ૩હંસનું વાહન. ૪પેચ. ૫શાહાય કરના
૨. ૬ ગતી. ૭લક્ષ્મીપતી ૮આપનારા. ૯શ્રીમંત સરકાર ગા
ચક્રવાહના સકાંતો કાગળ. * જમનાબાઇ સાહેબ.

શારી રીતે સમગ્રની માઝનને, આપી ધીરજ અપારરે,
 રીત પ્રમાણે વૃત્તને તમે, રૈયત મારી ગુંભુકાર; દ. ૫
 વળતી જમનાઆધ સાહેબને, માઝને નમન કીધરે,
 મારગે સંકલ્પ કરતા ચાલ્યા, અર્થ થશે હવે સીધ; દ. ૬
 ભેંશાણાંનાં ઝાંપા આગળ, કાઢીઆવાડી બેસરે,
 માઝન મંડળે વિચાર કરવા, તેમાં કર્યો પરવેસ; દ. ૭
 મુકામ વાડીમાં કરવાથી, કાઢીઆ થયા હર્ષવાનરે,
 માઝનની જળ આદીસેવા કરી, શાર આપ્યુ સનમાંન; દ. ૮
 પછે માઝન સરવે ટોળે મળિયા, વિચાર કરવા તે વારરે,
 ભાઈયો સમ્ય પૂર્ણ થયો, માટે કાલે પધારો આ ઠાર, દ. ૯
 પેહેલા દીવસે વાત બની આ, વિચાર કરજો મનરે,
 મગનલાલનો સિધ્ય કહે પછી, સભા થઈ વિશ્રજન. દ. ૧૦

ગરબી ૨ જી, દેશી ચાલની.

માઝન કરતા ફટકાર, મગનમોદી પુટયો છે,
 વળી દેતા મુખથી ગાળ, મગનમોદી પુટયો છે. ટેક
 મગનમોદીની બીજ દિવસે, થૈ નાનસ્તી અપારરે,
 માઝનજન સહુ મળિયા ટોળે, ગોષ્ટી કરવા સાર; મગન. ૧
 તેમાંથી અર્ધા માઝન લોકો, કાઢીઆવાડીએ જાયરે,
 અર્ધા રહ્યાછે માંડવી ચોકે, તેનો કહું મહીમાય; મગન. ૨
 અરસપરસ સહુ ગોષ્ટી કરતા, ટોળે મળી શુખ ભરેરે,
 તેવામાં શાહેબ ભાટ વડે કર, આબ્યા આણી ઉરમેહેર; મ. ૩
 પોતે પોલીસ શુપરીન્ટેન્ડની, કોરટમાં તે વારરે,
 સેડીઆ વર્ગને બોલાવીને, કોશલ કરતા અપાર; મ. ૪

(૫)

અરસપરસ પ્રતિઉત્તર થાતાં, એમ થયું નિરા કારરે;
 મહારાજની મંજુરી વિના, થૈ ચાર કલમ* ફેરફાર; મ. ૫
 એવો સ્વાલ આવ્યો મમકાને, નવધર શો કો ભિતરે,
 વડોદ્રાવતસલ સાહેબ પણ, છાપે અગત્યનું નિત; મ. ૬
 વળી બે દીવસ સાહેબ દીનશા, શ્રમલેઈ રચતા ઉપયરે,
 સમજાવે ધણું હેત પ્રિતશું, રૈયત નવ મનાય; મ. ૭
 હવેભાટવડે કર સાહેબ પોતે, કરી કચેરીનો ત્યાગરે,
 રૈયતનું મનસાંત થયું નહી, ઉઠી ચાલ્યા માહાભાગ; મ. ૮
 આમળ ચાલતાં ભાટવડેકર, સાહેબ ધારી હીતરે,
 સરકારી બેહેંક માંહે પધારયા, અધીકારી મંડળ સહીત મ. ૯
 વળી માંજન મંડળીને પોતે, બિપદેસી બહુપેરરે,
 માંજન કહે સ્ટાંપ બંધ કરોતો, રૈયત રહેશુબ ભેર; મગન ૧૦
 એવામાં ફનવી સાહેબ પણ. આંણી રૈયતપર મેહેરરે,
 એજ બેહેંકમાં પધારીને, સમજાવે બહુ પેર; મગન ૧૧
 પણ સેડીઆ ને માંજન મંડળ, તૃપતકો નવ થાયરે,
 રૈયત સરકારી વાઝાથી,* લારીપર શુધી ભટ કાય૧; મગન ૧૨
 રૈયત દગ બહુ ટોળે મળિયું. ગણતાં ન આંવે પારરે,
 થાળી અધર ચાલી જાય, કોઈ શુંણે નહી પોકાર; મગન ૧૩
 ટોળે ટોળાં મળી વાતો કરતાં, પગ દુઃખ્યા અપારરે,
 સમમ ચુકાવ્યો ને અર્થ સર્વો નહી, કરતા એમ વિચાર; મ. ૧૪
 એવે સેઠ હરિભક્ત તરફથી, આવ્યા રકેસવલાલરે,

x કાયદા. *સરકારી હવેલીથી. ૧ આંમ તેમ ફરે છે.
 ૨ રકેસવલાલ ચંદેરીથી ઓળખાય છે.

(૬)

માઝન મંડળ સર્વ લેખને, ચાલ્યા બુદ્ધી વિશ્વાસ; મગન ૧૫
આવી વાડીમાં પડાવ નાખ્યો, ખાલી નહિ કાંઈ ધણુરે,
રજ તણું આ ગજ થૈ પડીયું, મળી અઢારે વર્ણુ; મગન. ૧૬
તે વેળા ખાનખાહાદુર દીનશા, આવ્યા સમજવા કાજરે,
પણુ રૈયત આગળ નવ ચાલ્યું, થૈને ગયા નાગજ; મ. ૧૭
માઝન કહે ભાઈ વિચાર કરતાં, રવી પોચ્યો નિજ ધાંમરે,
કાલે શુજન રાખી સમરંધી, પધારજો આ ઠાંમ; મગન. ૧૮
એમ કહીને માઝન સધળા, પોચ્યા નિજ નિજ ઘેરરે,
બુદ્ધી શાગર દીવાન ખાહાદુરે, સી કરી જીવોને પેર. મગન. ૧૯
રૈયત કરે મેળો ન્યાળી, સંત્રીનો સેંકડો એકરે,
સેહેર મોંડવી મધે ચોકી, મુકી કરી વીવેક. મગન. ૨૦
વળી પોલીસના સીપાઇયો પણ, ફર્તો ચૈટાપોળરે;
ખરેખરો બંદોબસ્ત કીધો, જોઈ માઝનનો ડોળ; મગન. ૨૧
વળી દીવાન શાહેએ રૈયત ઉપર, આંણી મેહેર નિરધારરે;
ચકલે ચકલે કંત્રાટ આપી, કઢાવી દુકાનો અપાર. મગન. ૨૨
મ્લત તેલને દાંણાં મોંઘા ટકેસેરતો શાકરે,
સેરતણું સવાસેર થાયે, ફર્તો ગાડાં અથાક. મગન. ૨૩
આંમ તણાં વેપારી લોકો, ના વેચે કોઈ માલરે,
મમનલાલનો સિખ્ય પુછે તો, કે'છે પડી હડતાલ. મગન. ૨૪

ગરબો ૩ જે. સીતાજીના મહીનાનો રાગ.

નિમ્યા ભાસણુ કરવાને કાજ, મગનલાલને,

કરી રૈયત લોકે વિચાર, શારી જોઈ ચાલને; ટક.

ત્રીજા દીવસે મળીઆ લોક, બાતું÷ શીર આવિયો;
 રાંક રૈયત જુવો આ કાળર, ખેલ મયાવીયો;
 સેડીયા સહિત માંઝન જન, વાડીમા આવિયા,
 નિમ્યા આસને બેસી તેવાર, વિચાર ફેલાવેયા; નિમ્યા ૧
 તેવે ઝવેરી ઉત્તમચંદ, લાંહે પધારિયા,
 લેઈ માંઝન સર્વનો પાર, વિચાર પશારિયા;
 થવુંહું સર્વ તણો આગેવાન, માંઝન રજ દીજીયે,
 કરવા માહારાજજીને ચરજ, ગોષ્ઠિ કીજીયે; નિમ્યા, ૨
 ઉત્તમચંદ ઝવેરીનું જાણુ, માંઝને મન લહું
 પછી ક્રોધ કરીને તેવાર, +સપ્રજ ના કહું;
 એકે કાળે ઉડી સહુ જન, ઝવેરીપરજ જૈ પડયા,
 કયો કુસખ્દનો પરજન, જાણે ગ્રેહે નવે નડયા. નિમ્યા, ૩
 લાગ્યા કરવાને કુંદીરે પાક, શુકન આડા આવિયા,
 ઉત્તમચંદને માંઝન હાથ, થકી બચાવિયા;
 પ્રભૂ ઈચ્છાથી મગન વ્યાસ, માંઝન પરંગ જોવા ગયા,
 બેઈ ઝવેરી ઉપર કોપ, તર્ત ઉભા થયા; નિમ્યા, ૪
 દેધ સીક્ષા નિતીરે સમઘ, ક્રોધ સમાવિયો,
 કરી શાંત સરવના મન, ઠાક જજમાવિયો;
 પછી મળીને શેડીયા સર્વ, અર્શ પર્શ બોલીયા,
 કહો બાધયો કરીશું કેમ, વિચારોમાં ડોલીયા; નિમ્યા, ૫
 અરે અસખ્ય મળિયાં આજન, કાંને સખ્દ ના અડે,
 કદી કહિએ જો કરી પોકાર, તો તો વિધેતો પડે;

÷ શર્યે. ૨ આસમય. + ખુલ્લુ. ૪ ઉત્તમચંદ ઝવેરી. ૫ હુવાલ
 * તેવીને તેવી સભા.

(૯)

પછી માઝને કરી વિચાર જાણી ખરા કિમીયા,
 વ્યાસ મગન બાપુજીને જાણુ, ભાસણુ કરવા નિમીયા; ૨
 પછે વ્યાસે હીતે તે વાર, અમલ* બજાવિયો,
 રીતે એસાડી સમાના જન, સમો સહુને બાવિયો;
 સેડીયા કહે માહોમાય, એમ ઠરાવિયે,
 શ્રીમંત માહારાજને નિવ્રગડ, તાર કરાવિયે નિમ્યા; ૭
 પછી ભાસણુ કરતાને જાણુ, શેઠોયે ચેતાવિયા,
 કરો માઝનેરે શુ ચેત, સખ્દો બતાવીયા;
 ત્યારે કપા કરીનેરે વ્યાસ, ઉઠયા મંદમંદ હસી,
 માઝન સગાને ચેતાવા કાજ, ઉભા કમર કરસી; નિમ્યા ૮
 જેમ તારા મંડળમારે ચંદ્ર, એમ ઓપતા,
 નવે ગ્રેહે માહી જેમ આદીત, એથી વધુ શોભતા;

૨ ઠરાવ્યા. *, હક અર્થારથક તે વેળાએ સર્વ માઝને
 વ્યાસજી મગનલાલ બાપુજીએ કહ્યું કે, શાંભળો મારા
 પ્રિયે મિત્રો ? તમો સર્વ મળીને મને ભાસણુ કરવા
 ઠરાવ્યો; પણ હું સરકાર વિરૂધ્ધ વાત કરનાર નથી
 તેમ તમારા અલાભનું પણ ભાસણુ કરનાર નથી, દુકામાં
 એજકે હું બંન્યે પદાના હીતનું વિવેચન કરીશ ! જો તમો
 ને ખરેખર મારા ઉપર ભરસો હોયતો હા કહો, નહીંતો મ
 ને પ્રથમથીજ મના કરો. મારે કાંઈ પૈ કાંઈને દેવી નથીકે
 લેવી નથી. તેવારે સર્વ માઝન એકે કાળે એક સખ્દથી કીર
 (પોપટ) ની પેઠે બોલી ઉઠ્યાકે અરે હે ! વ્યાસ ! હમેને
 તમારો પકો વિસવાસ છે કે, સરકારનો તથા અમારા ઘેર
 લાભનો ઉચાર તમો કરનારજ નથી. ૪. રવી આખી પૃથ્વી
 માં ઉજેસ કરનાર.

(૯)

જેમ શુર^૧ સભા ની મોઝાર, બ્રેહેસ્પતી ડોલતા,
તેમ માઝન મંડળ માહ, વ્યાસજી બોલતા; નિમ્યાં. ૯
ધણા નર્મ ને મિષ્ટ વચન, પ્યારાં લાગેછે.
બની સભાગર્ઠ ચિત્રકાર, દુઃખડાં ભાગેછે;
કરી ઉંચો પોતાનો હાથ ન્ય રબોલાવિને,
શુંણો માઝન મંડળ વેણુ, કાન અડાવીને. નિમ્યા. ૧૦
અગ્રાધીશો કહે છે એમ, કાંપમાં ચાલિયે,
માહારાજને તાર થકીજ, વરંધી ચાલિયે;
એવો પડ્યો કાંને જ્યારે સ્વાલ, સર્વ ઉભા થયા,
અગ્રાધીશો સહીત માંઝન, સહુ કાંપમાં ગયા, નિમ્યા. ૧૧
સરકારી જે તાર હોશીસ, તેમાં પધારિયા,
કર્યો ભૂપતને પ્રીતે તાર, દુઃખો વિદારીયા;
એક એક શું કરતારે વાત, કાંપથી ચાલિયા,
ભાસણુ કરતા સહીત માઝન, વાડીમાં માહાલિયા; નિ ૧૨
પછે તાર તણી જે રસીટ, વિગ્રે જે પત્ર છે,
કેસવલાલ ચંદેરીને જાંણુ, આપ્યુ સરવત્ર છે;
પછે અગ્રાધીશો કહે છે વ્યાસ, કરણું લાવિયે,
તાર તણું તો સહુ વૃતમાંન, સભાને સંભળાવિયે, નિ. ૧૩
અગ્રાધીશોના કહેથી તર્ત, ઉંચો કરી હાથને;
રસીક વાણી કરી પસાર, મેળવ્યો સાયને,
કાલે તાર તણો સમાચાર, સરવે પાંમશ્યો,

૧ દેવતાવો. રબોલો જુગદીસની જે, આવી એમને શું
ટેવ હતી, તેથી થોડું ભાસણુ કરે ને જે બોલાવે.

આ ઠેકાંણે ધરિરે સુસંપ, સભામાં જો જનમશ્યો; નિમ્યા. ૧૪
 એવે પધારી સંન્યાડાળ, આથમિયો દન છે,
 પછી વ્યાસે બોલાવી ત્યાં ૧જે, ખુશી થયા જન છે;
 કે'છે ભાસણ કરતાનો સીખ્ય, લલ્લુરામ*રે,
 ક્યો માઝનજને તે વાર, +કુચ મુકાંમરે. નિમ્યા. ૧૫

ગરબી ૪ થી રાગ મેવાડો. ગરબાની ચાલ.

સંકલ્પ શ્રી હરીએ ક્યો, મન મંજરીરે,—એ રાગ.
 કીધો ભૂપતને છે તાર, કપા ઉર લાવશેરે,
 ચાલ્યા માઝન કર્તા *તર્ક, તાર આજ આવશેરે. ટેક.
 ચોથે દિવશે માઝન જન, પ્રાતઃ કાલ મારે,
 આવ્યા વાડીમાં શહુ સાથ, દુઃખી બેહાલમારે;
 તેવે વાડીની મોઝાર, તારતો આવિયોરે,
 સર્વે માઝન મનની માંહ, ખરેખર ભાવિયોરે; કીધો. ભૂ ૧
 અત્રાધીશોના કહેવાથી, વ્યાસે સહી કરીરે
 વળતી લીધો પોતે તાર, પાંસ રાખ્યો ઠરીરે;
 તેવે કેસવલાલ ચંદેરી, વાડીમાં આવીનેરે,
 બોલ્યા ભાસણ કરતા સાથ, ગોષ્ઠ જમાવીનેરે, કીધો ભૂ ૨
 અરે વ્યાસ આવ્યો જે તાર, મુજને જે આપીયેરે;
 ફેડયા વિગરતો આ વાર, વચન મમ *સ્થાપિયેરે;
 કેશવલાલને કહેછે વ્યાસ, આપ સંશે ખુવોરે.

૧ જય જુગદીસની. +કાછીયાવાડીનો ત્યાગ કરી સહુ મા
 છનો પોતપોતાને ઘેર ગયા. *અવનવા વિચારોની ગોઠવણ.

દ્યો આ ફેડયા વિગરનો તાર માઝનો સહુ જુઓરે. કીધો ભૂ. ૩
 ફેસવવાં લેઈને તાર, સભામાં ફેડીયોરે,
 ન્યાળી અંદરનો એક પત્ર, વિચાર દોડીયોરે;
 પછે વિદ્વાન^૧ કેરી પાસ, તાર વંચાવીયોરે;
 તેનો ચુજરાતોમાં અર્થ, પોને લખાવિયોરે; કીધો ભૂ. ૪
 વળતી ફેહે છે ફેસવવાં, વ્યાસને તાર દઈરે,
 સંભળાવો મંડળને તાર, આપ ઉભા થઈરે;
 એવાં વાક્ય શુંજા તતકાત્ર, સભાની મધ્ય ગયારે,
 તાર તણાં નો વૃતમાન, સભાને સહુ કહયારે; કીધો ભૂ. ૫
 ખરી ઈચ્છા હોય જો મન, જોડોને આ ધડીરે,
 ચાંચા કોડીનાં રસહુ શાથ, મુંકા વાડી પડીરે;
 ત્યારે સર્વે માઝન જન, મનમાં મદાગીયારે,
 અગ્રાવીય સહાન મહાઝન, વ્યાસજી ચાલીયારે. કીધો ભૂ. ૬
 આતો દીવાન સાહેબ પાસ, ઉભા નમન કરીરે,
 પ્રિતે સંભળાવોને તાર, રૈયન એન ઓચરીરે;
 દીવાન આહાદુર તેણીયાર, કશ્ણા લાગતારે,
 પોને છટરપીટર^૩ પાંસ, તાર વંચાવતારે. કીધો ભૂ. ૭
 તે વેગયેતો મેહેરબાન, સેક ખરસખરે,
 વળી મળીમાઈ જસમાઈ, અતે મુનસખજરે;
 એ વિષે અધીકારીજન, સહુ ત્યાંતો હતાર
 જોઈ રૈયનનો જમાવે, સર્વ ખુસી થતારે. કીધો ભૂ. ૮

૧ ધંગરેજી ભગેલ: પાંસે. રેદીવાનસાહેબ વિગરે કચેરી-
 એતો વિશ્રામ છે ત્યાં. ઉકારકુન.

(૧૨)

તે વેળા અગ્રાધીસ, ધણી વિનંતી કરેરે,
 દીવાંન્યાહાદુરની કરજોડ, પણ અર્થ ના સરેરે;
 કેછે દીવાન સાહેબ આપ, સમાન સાંભળોરે
 કરો સ્ટાંપને અંગીકાર, નહિતો પાછા વળોરે; કીધો ભૂ. ૯
 વળી ઉપરના અધિકારી, સર્વ ભેળા મળોરે,
 કરતાં જન્યો પક્ષ સમગ્રુત, શ્રમ ગયો ટળીરે;
 માઝન કરતા મન અપસોસ, અર્થ કંઠના સર્યોરે,
 કરિ હાકેમને પ્રણામ, સર્વ પાછા ફર્યોરે, કીધો ભૂ. ૧૦
 ત્યાંથી માજસાહેબ પાંસ, આવી અરજ કરીરે,
 આજ્યા વાડીની મોઝાર; કળે સમરી હરીરે;
 બેસી નિર્મેલા આસન, માઝન ડોલિયારે,
 કહો ભાઈ શા કરવા ઉપાય, અગ્રાધિશ મોલિયારે; કી. ૧૧
 અરે ઉડી મગનલાલ, કપા ઉર લાવિયેરે,
 કીધુ દીવાંન સાહેબે જોહ, તેહ મંભળાવિયેરે;
 તે વેળા લાવી પ્રેમ, તર્ન ઉમા થયારે,
 મોજાવી જુગદીસની જ્ય, પછી સહુ સ્થિર રહ્યારે; કી. ૧૨
 શુણી સર્વે માઝનજન, આપ વિચારજોરે,
 દીવાંનસાહેબે જે કીધ, હીરદે ધારજોરે;
 કેછે વેચો જૈને માલ, દુકાંતો ડાહાડાનેરે,
 શું બેઠાછો ડાહ્યા જન, મમત* માંડીનેરે; કીધો ભુ. ૧૩
 એવું શુણતાં માઝન લોક, ધાંટો પાડીનેરે,
 હઠયા કળકળી સહુ સાથ, નેત્રો તાડીનેરે;

(૧૩)

એવા માથે લૈને કર, નથી કાંઈ નાસવુરે,
હાથે છંછેડીને સિંહ, કહો કેમ ત્રાસવુરે, કીધો ભૂ, ૧
તેવે અગ્રાધીશો મન, ઘણું પસ્તાયછેરે,
નથી મળતા રાંમને દાંમ, દુઃખીયા ગાયછેરે;
એવિ કરતા સધળા વાત, શ્રમ પ્રથા ગયોરે,
પછેરાખી મુળતવી ગોષ્ટ, જ્યારે દીવસ ગયોરે, કીધો ભૂ, ૧૫
ઉઠો એક વખત હે વ્યાસ, મંડળ એતાવવારે,
કાલે આવે આંણે ઠાર, ગોષ્ટ જમાવવારે;
વળી દુકાંતો છે તેમ, બંધતો રાખવીરે
જેજે માઝન હુકમપર, ધૂળના નાખવીરે; કીધો ભૂ, ૧૬
ભાષણ કરતાએ તો તેમ, વાક્ય સધળાં કહ્યારે
માઝન મંડળ થૈ એકચિત, વચન સર્વે લહ્યારે;
કે છે મગનલાનો સિખ્ય, પછી ઉભા થયારે,
લલ્લુ પદ્મ બંધ સહીત, માઝનો ઘેર ગયારે. કીધો ભૂ ૧૭

ગરબો, ૫ મો.

ઝોરમા સીદ આલ્યો અવતાર, કે નાગરી^૧ નાતમારે લોલ એ રાંગ.
ગુણુનિધી સિયાળરાવ, કૃપા નવ લાવિયારે લોલ.
કીધા માઝને ત્રણ તાર, તોય ન આવિયારે, લોલ. ૨૬
એક દીવસે માઝનને, દીવાને બોલાવિયારે લોલ.
રૈયત આગ્રાધીસ સહીત, બંગલે આવિયારે લોલ;
ઉભા પ્રિતે કરી પ્રણામ, જોડી હાથનેરે લોલ.
દીવાંન સાહેબ કેછે એમ, સધળા સાથનેરે લોલ; ગુણુનિ. ૧

૧ નાગર આહાણુ.

(૧૪)

મારૂં માન્ય રાખો આ વાર, દુકાનો કહાડીનેરે લોલ,
ખોલ્યા માઝન એકે કાળે, ઘાંટો પાડીનેરે લોલ;
નાના નહીં કાહાડી એ દુકાનો, કોડ ઉપાય કરોરે લોલ,
ચાપતો કહાડો નગ્રથી બહાર કે, ધન્ય સઘળુ હરોરેલોલ; ગુણ ૨
કરી કોષ દીવાન સાહેબ, અગ્રાધીશને કહેરેલોલ,
કેમ નથી પાળતા વેણુ, બુદ્ધિ ક્યાં વહેરે લોલ;
ખોલ્યા હરિભક્તિ જોઈને નેત્ર, શાહેબ શું કરેરે લોલ,
કીધું સમજાવી બહું પેર, હવે હમે ડરેરે લોલ. ગુણિ ૩
સર્વે કરી સામટો કોષ, કુંદીપાક કરેરે લોલ,
માર પંદરમુ રત્ન, એથી સહુ ડરેરે લોલ;
વળી સમજાવીશું આજ, દુકાનો ખોલવારે લોલ
હરિભક્તિ પ્રતે દીવાન, લાગ્યા ખોલવારે લોલ ગુણિ ૪
વાર ઉઘાડો દુકાનો; નહિતો જોઈશુંરે લોલ,
રૈયત એક એકને કરે વાત, વખત આ ખોઈશુંરે લોલ
વળતી દીવાન સાહેબને, નમસ્કાર કરીરે લોલ,
આગ્રાધીશો સહીત માઝન, વહયા પાછા ફરીરે લોલ, ગુણ ૫
આવી વાડીની મોઝાર, એમ મુકરર કર્યુરે લોલ
કાલે ના આવો આ જગ, જુવો માઝન ડર્યુરે લોલ
દુકાનો તો બંધ કરીને, તાળુ વાસવુરેલોલ;
આવે સરકારી સીપાઈ, તેથી ના ત્રાસવુરે લોલ; ગુણ ૬
આગ્રાધીશોના કેહેવાથી, બ્યાસ ઉભા થયારે લોલ,
માઝન મંડળને વિચાર, સર્વ પોતે કહ્યારે લોલ;
વળતી વાડીનો કરી લાગ, મનમાં માહાલતારે લોલ;
દેધ એક એકને કર તાર, નિજ ઘેર ચાલતારે લોલ. ગુણ ૭

(૧૫)

બીજા દીવસે વાગ્યા પાંચ, જીવો બપોર પછીરે લોલ,
હરિ ભક્તિને તો ધામ, ધુમ મચી ૧ અધીરે લોલ;
કે છે ઉઘાડવો દુકાનો, આખા ગામનીરે લોલ,
ને હોયે ઉરમાં આસ, પોતીકા નામનીરે લોલ; ગુણ ૮
હરિ ભક્તિ કહે સાહેબ, અમે હારયા મથીરે લોલ
નથી ઉઘાડતા દુકાનો, કહીએ શું કથીરે લોલ;
તે વેળા માઝન જન, પારેખ ઝોળમારે લોલ,
થયા ભેગા જોવા ખેલ, પોતીકા ઝોળમારે લોલ. ગુણ ૯
કરતા એક એક શું સહુ વાત, જીવો શું થાય છે રે લોલ,
દીવાન સાહેબે તો કોપ, ક્યો જણાય છે રે લોલ;
હરિ ભક્તિનો માણસ, દીઠો એક તે સમેરે લોલ.
રાખી સીપાઈઓને પાસ, ઘેરે ઘેર ભમેરે લોલ. ગુણ ૧૦
સર્વે ઉઘાડો દુકાનો, કે છે હાસ કરીરે લોલ,
ના કોઈ ઉઘાડશ્યો દુકાનો, અર્થ એમ થાય વગીરે લોલ;
એમ પોલીસના ફરવાથી, દુકાનો ન ઉઘાડીરે લોલ,
થાસે દંગો સર્વને મન, એવી બ્રાંતજ પડીરે લોલ. ગુણ ૧૧
કે' શું પડશે શેહેરમાં ધાડ, ચિત્ત વંટોળે* હર્યુરે લોલ.
નવ ઉઘાડીયો દુકાનો, સન્ય પાછું ફરયુંરે લોલ,
કે છે મગનલાલનો સિખ્ય, પછીથી શું થયુંરે લોલ,
લલ્લુ કહે આથમિયો દીનને માઝન ઘેર ગયુરે લોલ. ગુણ ૧૨

૧ અધીકારીઓ તથા પોલીસના સીપાઈઓ વિગરે માઝ
નોની ઠઠ ભરાઈ. * વંટોળીયે.

(૧૬)

ગરબો ૬ ઠા.

રઘુપતીરામ રહેમાં રહેજેરે. એ રાગ.

દીસે શેહેર જુવો ભયંકર કેવુંરે, ક્યું માઝને કત આશ્ચર્યે જેવુંરે.
નથી ઉઘાડતા કો દુકાનોરે, રાખી મનમાહી મત્તમાનોરે;
સંપ ચાલવા દૈશું શાનો, દીસે શેહેર જુવો. ૧

આવે શ્રીમંત સરકાર બ્યારેરે જૈને અરજ કરી શું ત્યારેરે;
ચાયતો તે જીવાડે કે મારેરે, દીસે સેહેર જુવો. ૨

માઝન ભેગા થઈ મદ માતારે, આવી ગોષ્ટી કરી ખુશ થાતારે
નિત અંગતેને વાડીએ જતા, દીસે શેહેર જુવો. ૩

કાઠીઆનો તો માલ અગડીયોરે, ખાવા તેને કરે સ્યાંદ દડીયોરે
પણ ખાબ્યો ન રહે કોઈ દડીયો^૧, દીસે સેહેર જુવો, ૪
દુધ દહિવાળા યયા માતારે, એતો જાહેર વેચી ખાતારે;
નોકરિયાટ ફરે થૈ રાતારે, દીસે સેહેર જુવો. ૫

સ્નાટ દરજી તે ઉદ્યોગ ખોઈરે, બેઠા નાણાંવટી વાટય જોઈરે
રહ્યા તંબોળી લોકો રોઈ, દીસે સેહેર જુવો, ૬

સહુ માઝન તો સંપ સાધી, બેઠા દુકાનો અટકાવી બાધીરે;
તેથી નિર્ધને ખોટ તો ખાધી, દીસે સેહેર જુવો, ૭

થયું રૈયતને કષ્ટ ભારીરે, લુટી લૈને નાખે જેમ મારીરે;
કાપે રાસ કુવામાં ઉતારી, દીસે સેહેર જુવો. ૮

વળી ડસે પનંગ+ આવી માથેરે, ડંખે સસ્ત્ર+ વિધી મળી સાથે,
નાંખ્યા વહની+મા ઉચકીને નાથે, દીસે સેહેર. ૯

આખુ રહેવા મંદીર તે બાજેરે, ક્ષુધાતુરને પાછો વાજેરે;
છતા ધણીએ રંડાપો ગાજે. દીસે રેહેર જુવો, ૧૦

એથી નય દીસે શુંતું કેવુંરે, લુંણ વિનાતું અન્ન હોય એવુંરે
 દિપક વિનાતું મંદીર જેવું. દીસે સેહેર જીવો, ૧૧
 નારી વિના પુરુષદીસે હે વારે, જર વિના જનમ પણુ તે વારે
 ભાવ રહિત કરિયે જેમ સેવા. દીસે સેહેર જીવો, ૧૨
 દુકાંતો અધથી સેહેર એવુંરે, નહી ભૂપત તે શું કહેવુંરે
 માત તાત વિના બાળ જેવું. દીસે સેહેર જીવો, ૧૩
 સેહેર બાસે છે એવું માહું, લોક નય મુકી જાણે નાહુંરે;
 કબૂ પીઠ તણું જેમ પાહું. દીસે સેહેર જીવો, ૧૪
 ચૌટે જવાની ઇચ્છા ન થાયરે, જાણે કેમથી આવીને ખાયરે,
 ગામ રૈયત ધણી પિડાયો, દીસે સેહેર જીવો, ૧૫
 એવો તેર દીવસ બન્યો તાળરે, જાણે આવ્યો શું પ્રસેકાળરે;
 પ્રભૂ હવે તો લેજો સંભાળ. દીસે સેહેર જીવો, ૧૬
 આવ્યો પ્રજા તણો દીન સીધોરે, માઝન ભેળા થૈ વિચાર કીધોરે
 તેમા મોતી લાલે? યસલીધો: દીસે સેહેર જીવો, ૧૭
 તેર દીવસ હડતાલ પાડીરે બેઠા આખર દુકાંતો કાઢાડીરે;
 જીવો આતે મતી કેવી આડી. દીસે સેહેર જીવો, ૧૮
 ખોયું દહિં ને દુધતો હાથેરે, નાખી ધુળ બાણામાં સૌશાયેરે
 જો જો સ્ટાંપજ પડસે માથે. દીસે સેહેર જીવો ૧૯
 બાસણ કરતાએ રચી જે બાજીરેસેરો કરવા દીવાન થયારાજીરે,
 ખોયા બે લાભ સેનાએ કાજીરે દીસે સેહેર જીવો, ૨૦
 દળીને ઢાંકણીમાં વાળ્યુરે, પોતે રહેતા તે ધર બાળ્યુરે:
 દેપું ભાગીને ધુળ કરી બાળ્યું. દીસે સેહેર જીવો, ૨૧

